

Openingstekst: Marcus 8: 34-35

Hij riep de menigte samen met de leerlingen bij zich en zei: 'Wie achter Mij aan wil komen, moet zichzelf verloochenen, zijn kruis op zich nemen en Mij volgen. Want ieder die zijn leven wil behouden, zal het verliezen, maar wie zijn leven verliest omwille van Mij en het evangelie, zal het behouden.

Lezing: Prediker 3

¹ Voor alles wat gebeurt is er een uur, een tijd voor alles wat er is onder de hemel.

² Er is een tijd om geboren te worden en een tijd om te sterven,
een tijd om te planten en een tijd om te rooien.

³ Er is een tijd om te doden en een tijd om te helen,
een tijd om af te breken en een tijd om op te bouwen.

⁴ Er is een tijd om te huilen en een tijd om te lachen,
een tijd om te rouwen en een tijd om te dansen.

⁵ Er is een tijd om te beminnen en een tijd om zich te onthouden,
een tijd om te omhelzen en een tijd om af te weren.

⁶ Er is een tijd om te zoeken en een tijd om te verliezen,
een tijd om te bewaren en een tijd om weg te gooien.

⁷ Er is een tijd om te scheuren en een tijd om te herstellen,
een tijd om te zwijgen en een tijd om te spreken.

⁸ Er is een tijd om lief te hebben en een tijd om te haten.
Er is een tijd voor oorlog en er is een tijd voor vrede.

⁹ Welk voordeel heeft de mens van alles wat hij met zijn gezwoeg tot stand brengt? ¹⁰ Ik heb gezien dat het een kwelling is, die hem door God wordt opgelegd. ¹¹ God heeft alles wat er is de goede plaats in de tijd gegeven, en ook heeft Hij de mens inzicht in de tijd gegeven. Toch kan de mens het werk van God niet van begin tot eind doorgronden. ¹² Ik heb vastgesteld dat voor de mens niets goeds is weggelegd, behalve vrolijk te zijn en van het leven te genieten. ¹³ Want wanneer hij zich aan eten en drinken tegoed doet en geniet van al het goede dat hij moeizaam heeft verworven, is dat een geschenk van God. ¹⁴ Alles wat God doet, zo heb ik vastgesteld, doet Hij voor altijd. Daar is niets aan toe te voegen, daar is niets van af te doen. God doet het zo opdat de mens ontzag voor Hem heeft. ¹⁵ Wat er is, was er al lang; wat zal komen, is er altijd al geweest. God haalt wat voorbij is altijd weer terug.

¹⁶ Ik heb nog iets onder de zon gezien: op de plaats waar rechtgesproken wordt, heerst onrecht. Ik zag de plaats waar gerechtigheid zou moeten zijn, en er heerst onrecht. ¹⁷ Ik zei tegen mezelf: God zal zowel de rechtvaardigen als de goddelozen aan zijn oordeel onderwerpen, want er is bij Hem voor alles wat gebeurt en voor elke daad een tijd. ¹⁸ Ik zei tegen mezelf dat God de mensen heeft bevoorrecht: ze beseffen dat ze als de dieren zijn. Niet meer dan de dieren zijn ze, ¹⁹ want de mensen en de dieren treft hetzelfde lot. Zoals een dier sterft, zo sterft ook een mens; ze delen in dezelfde adem. Dat is hun beider lot. Een mens is niet beter af dan een dier, want alles is leegte. ²⁰ Alles gaat naar dezelfde plaats, alles is uit stof ontstaan en alles keert terug tot stof. ²¹ Wie zal ooit weten of de adem van een mens naar boven opstijgt en die van een dier afdaalt naar de aarde? ²² Daarom, zo heb ik vastgesteld, is het maar het beste voor een mens dat hij vreugde put uit alles wat hij onderneemt. Dat is wat hem is toebedeeld, want wie zal hem van iets laten genieten na zijn dood?

Overweging

Met de lezing van dit gedeelte uit Prediker zijn we in een fraai stuk bijbelse poëzie beland. Ook het proza van het wijsheidsboekje heeft dichterlijke gedeelten, maar er zijn drie passages die overduidelijk poëtisch zijn. Twee daarvan zijn zeer bekend. U herkent vast de woorden van het openingsgedicht: 'Lucht en leegte, alles is leegte. Welk voordeel heeft de mens van al wat hij heeft verworven?' De woorden van het gelezen gedeelte zijn wellicht net zo vaak aangehaald. Waar de schrijver van het boekje had kunnen volstaan met een lange, saaie opsomming, heeft hij de tekst op kunstige wijze samengeweven. In een fijn uitgewerkt patroon dat – zo is wel gezegd – veel weg heeft van een modern sonnet. Een sonnet bestaat ook uit 14 regels waarvan de eerste 8 uit 2 kwatrijnen bestaat en de laatste uit een kwatrijn en een couplet. Meer inhoudelijk zit er ook een duidelijke structuur in. In dit gedicht. Een cadans. Een kruispatroon van 14 tegenstellingen. Van zaken die elkaars tegengestelde zijn. Zoals planten en rooien. Huilen en lachen. Helen en breken. Zwijgen en spreken. Liefhebben en haten ...

Belangrijk is om te bedenken dat de schrijver hiermee niets vóórschrijft. In de trant van: zo moet je leven verlopen, maar dat hij béschrijft wat hij ziet. Als de man op leeftijd - die hij moet zijn geweest (al werd men in die tijd natuurlijk een stuk minder oud dan nu) -, heeft hij het allemaal al vele malen voorbij zien komen. Hij beschrijft het mensenleven met z'n gunstige en ongunstige kanten. Een leven dat – zoals de eerste tegenstelling zegt – begint met onze geboorte en eindigt met onze dood. De overige 13 contrasten schetsen wat er – tussentijds – zoal in een mensenleven passeren kan ... Zo presenteert de schrijver ons een poëtisch juweeltje. Waarin tot uitdrukking komt dat ons leven tijdgebonden is. Hij begint de lijst van tegenstellingen met die twee verschijnselen die een mensenleven omspannen: geboorte en dood. Zaken die geen van ons in de hand heeft, maar die ons óverkomen. Die zich onttrekken aan onze autonomie, hoe graag we dat misschien wel zouden willen. Zelfs in de hoogtechnologische tijd waarin wij nu leven kunnen wij daarop maar beperkte invloed op uitoefenen.

Zo bewegen – zegt Prediker - onze levens zich tussen de twee polen van leven en behoud aan de ene kant en dood en verlies aan de andere kant. Dat inzien kunnen we weliswaar, maar werkelijk dóórgronden is voor ons niet weggelegd. Dat kan alleen God zélf. 'God heeft alles wat er is de goede plaats in de tijd gegeven', zegt Prediker, 'en ook heeft hij de mens inzicht in de tijd gegeven. Toch kan de mens het werk van God niet van begin tot eind doorgronden' (vs 11).

Zo bewegen wij ons als mens door de tijd. Zonder het 'geheim van de tijd' helemaal te kunnen doorgronden. De kerkvader Augustinus verwoordde dit besef al. 'Als niemand het mij vraagt, weet ik het' - zei hij in Zijn Belijdenissen - 'maar áls ik het wil uitleggen, weet ik het niet'.

We kunnen de tijd moeilijk doorgronden. Maar eigenlijk bestaat die tijd niet los van ons. Het is niet de tijd die voorbijgaat, maar wij, u en ik. 'Buiten onze gedachten geen tijd' zegt Koplund in een gedicht. En zo verloopt de tijd in die cadans van tegenstellingen die Prediker beschrijft. Een cadans, die zich overigens gemakkelijk laat aanvullen met andere tegenstellingen. Als je wat langer meeloopt besef je dat eigenlijk alles is één grote kringloop is. Van komen en gaan. Dat wist Prediker als de beste. Hij heeft het als geen ander onder woorden gebracht. Er is niet alleen een dagelijkse of wekelijkse cyclus ... Maar natuurlijk ook van eb en vloed, van de seizoenen. Van bladeren die – zoals nu - uitbotten in de lente en weer neer dwarrelen in de herfst ... Van generaties die opgroeien en sterven. Van kinderen die opgroeien, die een partner vinden, op hun beurt kinderen krijgen, ouder worden en sterven ...

De conclusie die Prediker aan dit alles verbindt, kent u waarschijnlijk wel. Die cirkelgang. Die kringloop van de natuur en de tijd. Al dat gezwoeg van ons, al dat gewerk en gepraat ...al dat vergaderen (in de kerk kunnen we er ook wat van!) ... er is maar weinig dat ècht beklijft. Het meeste zijn we alweer snel vergeten. De zon komt op en gaat weer onder. Geslachten komen en gaan. Uiteindelijk is er maar weinig 'nieuws onder de zon'...

Prediker heeft dit melancholieke levensgevoel heel helder onder woorden heeft gebracht. Als geen ander. Hij komt er telkens weer op terug. Maar - zo moet je er ook bij zeggen - hij heeft er geen patent op ... Hij verwoordt wat velen van ons, denk ik, ook wel eens denken of onuitgesproken ervaren en soms ook onder woorden brengen. 'Is dit nu alles?'. 'Wat heeft nu eigenlijk voor zin? Waar doe ik het eigenlijk allemaal voor?' "Wat heeft het voor zin?" Het is de typische midlife"-verzuchting: 'is dit het nu?' Huisje-boompje-beestje, leuk werk, lieve partner, mooi huis, alles onder handbereik, maar toch niet helemaal gelukkig ... Met alle prestatiedruk schijnt die verzuchting tegenwoordig naar voren geschoven te zijn. Vele Millenials (geboren tussen 1980 -2000) en zogeheten Zero's (geboren rond de millenniumwende hebben te kampen met een 'quaterlife itch'. Waarin altijd ook de onderliggende, existentiële vraag opdoemt: wat geeft mijn leven nou ècht zin? Wat maakt mijn leven nou ècht de moeite waard?

'Want ieder, die zijn leven zal willen behouden, die zal het verliezen; maar ieder die zijn leven verliezen zal omwille van mij, die zal het behouden'. Hiermee zijn we bij die ándere wijsheidsleraar belandt. Bij woorden van Jezus - die temidden van vele andere kwalificaties - ook 'wijsheidsleraar' kan worden genoemd. Het is één van de instructies waarmee Jezus zijn leerlingen uitzond. 'Doe dit wel, maar dat niet ...': dat soort waarschuwingen en aanbevelingen. Jezus heeft er z'n volgelingen mee willen prikkelen, tot nadenken willen aanzetten. Daarom laat hij zich zo paradoxaal uit. "Wie zijn leven zal willen behouden, die zal het verliezen. En omgekeerd zal diegene die z'n leven verliest omwille van Jezus het juist behouden". Jezus gebruikt stevige woorden. Hij spreekt van 'winnen' en van 'verliezen'. Er staat blijkbaar iets op het spel ...

Je vindt jezelf – zegt Jezus hier, denk ik - niet door je te fixeren op jezelf, in een rechtstreekse lijn naar geluk. Nee, je kunt jezelf alleen vinden via een omweg. Via de omweg van de liefde ... Door jezelf los te laten. En jezelf toe te wijden aan iets of iemand. Door jezelf daarin te verliezen. Door jezelf over te geven. Zó, op die manier, kan je leven betekenis krijgen. Zo kan je leef-tijd – dat tijdgebonden leven waarover ook Prediker spreekt - zin krijgen. Zo verandert wat de oude Grieken Chronos noemden in Kairos. Verandert de tijd van kwantitatieve tijd in kwalitatieve tijd. In vervulde tijd, waarin we raken aan iets dat onszelf overstijgt ...

In z'n dagboek zegt Dag Hammarskjöld (die secretaris-generaal van de VN was, maar ons ook een mystiek dagboek naliet) ergens (Merkstenen p 104). 'Of het leven 'zin' heeft? Ervaar het leven als werkelijkheid en je zult de vraag zinloos vinden'. Met andere woorden: die zware vraag naar 'de zin van het leven' beantwoorden we allemaal op onze eigen manier. Met ons eigen leven. Met de wijze waarop we ons leven leven. De manier waarop we onze gaven en talenten benutten. Onze eigen 'omweg' vinden. De 'omweg van de liefde', waarop wij – paradoxaal genoeg - onszelf vinden ...

Ik besluit graag met een bewerking van Predikers' tekst. Het combineert deze tekst met Jezus' oproep om jezelf - door hem geïnspireerd - in liefde uit te delen. Dit brengt me ook bij de tijd van het kerkelijk jaar, waarin we nu zitten: de 40 dagen durende voorbereidingsperiode op Pasen, eind deze maand. Dat is bij uitstek een periode van inkeer en reflectie. Om op die manier tot persoonlijke omvorming te komen. Door bijvoorbeeld een dagelijks moment van bezinning in te lassen. Een dagboekje bij te houden. Te consuminderen met voedsel. Je telefoon vaker links te laten liggen. Meer oog te hebben voor kwalitatieve zaken: een goed boek lezen, je te verbinden met de natuur.

Om, kortom om in te keren en de tijd te nemen voor wat wezenlijk is. Voorbij de waan van de dag. Zoals treffend verwoord door theoloog en publicist Alfred Bronswijk (geb 1942). In die oude cadans van Prediker:

Neem alstublieft de tijd

Neem alsjeblieft de tijd om vriendelijk te zijn.

Vriendschap is het duurzaamste bouw materiaal.

Neem alsjeblieft de tijd om te geven en te delen

bestaan is te groots om alleen voor jezelf te leven.

Neem alsjeblieft de tijd om te spelen.
Spel is de bron van frisheid en jeugd.

Neem alsjeblieft de tijd om te vieren en te feesten.
De bruiloftswijn was Christus' eerste teken.

Neem alsjeblieft de tijd om te denken.
Gedachten zijn de wegen naar de wijsheid.

Neem alsjeblieft de tijd om te voelen.
Gevoelens weerspiegelen het diepst van de ander en van jezelf.

Neem alsjeblieft de tijd om dankbaar te zijn.
Dankbare mensen zijn de ozonlaag van de maatschappij.

Neem alsjeblieft de tijd om te bidden.
Gevouwen handen omvatten het wezenlijke.

Neem alsjeblieft de tijd om lief te hebben
Het is de liefde die leven levenswaardig maen,
De liefde is sterker dan de dood.

Amen

Slottekst: 'Tijd' van Rutger Kopland (1934 – 2012)

Tijd – het is vreemd, het is vreemd mooi ook
nooit te zullen weten wat het is
en toch, hoeveel van wat er in ons leeft is ouder
dan wij, hoeveel daarvan zal ons overleven
zoals een pasgeboren kind kijkt alsof het kijkt
naar iets in zichzelf, iets ziet daar
wat het meekreeg
zoals Rembrandt kijkt op de laatste portretten
van zichzelf alsof hij ziet waar hij heengaat
een verte voorbij onze ogen
het is vreemd maar ook vreemd mooi te bedenken
dat ooit niemand meer zal weten
dat we hebben geleefd
te bedenken hoe nu we leven, hoe hier
maar ook hoe niets ons leven zou zijn zonder
de echo's van de onbekende diepten in ons hoofd
niet de tijd gaat voorbij, maar jij, en ik
buiten onze gedachte is geen tijd
we stonden deze zomer op de rand van een dal
om ons heen alleen wind

Ekklesia Leiden
Rapenburg 100
2311GA Leiden
www.ekklesialeiden.nl
info@ekklesialeiden.nl